

Макаренко О. Ю.

*професор кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики
Донецького державного університету внутрішніх справ,
адвокат, партнер адвокатського об'єднання «Альфа лекс»,
доктор юридичних наук, професор,*

Макаренко Н. А.

*доцент кафедри цивільного та господарського права
Донецького державного університету внутрішніх справ,
адвокат, керуючий партнер адвокатського об'єднання
«Альфа лекс», кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ КЛІЄНТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (НА ПРИКЛАДІ РОЗГЛЯДУ ПРАКТИКИ НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО ПОТЕРПІЛОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ)

Захист інтересів клієнта в кримінальному провадженні, в тому числі права власності, збереження чи повернення майна, обіг та використання якого не заборонено і є законним, завжди було і залишається вельми складним питанням.

На жаль, введенням воєнного стану та збереженням «традиції» в колах певних правоохоронців накладати арешт на майно, з мотивом ускладнити життя учасникам кримінального провадження, ситуація погіршилась. До написання наданих на конференцію тез доповіді, найчастіше в практиці нам доводилось відстоювати інтереси навіть не осіб, яким в подальшому висували підозру (хоча такі теж були і є), а «третіх осіб по відношенню до майна яких вирішується питання». Максимальний строк впродовж якого нам доводилось звертатись до слідчого судді з проханням скасувати арешт на майно та зобов'язати слідчого повернути вилучене майно, був 1.5 роки. Але в нашій практиці жодного разу абсурд не доходив до того, щоб майно (речі та предмети обіг який не заборонений) вилучались у заявника (потерпілого) і впродовж 2-4х місяців не проводилось жодних слідчих дій, жодних експертиз, чи навіть допиту самого власника.

Мивважаємо, така кричуща ситуація свідчить про наявність маніпуляцій та зловживань з боку окремих правоохоронців та може служити підставою для корупційної складової. Відтак, очевидною є необхідність внесення змін до діючого законодавства.

Враховуючи ситуацію, яка стала основою для підготовки доповіді, маємо зазначити, що як адвокати, ми були залучені для захисту інтересів нашого клієнта, ТОВ «АП» (автосалон марки Toyota) межах кримінального провадження № 000000000000000008 від 16.04.2022р. з правовою

кваліфікацією за ч. 2 ст. 111, ч. 3 ст. 190, ч. 1 ст. 263 КК України[1], яке знаходилось в провадженні слідчого відділу УСБУ в Херсонській області.

Так, 27.05.2022 р. старший слідчий в ОВС слідчого відділу Управління СБУ в Херсонській області «С» звернувся до Саксаганського районного суду Дніпропетровської області з клопотанням, погодженим прокурором Херсонської обласної прокуратури «П» у кримінальному провадженні № 000000000000000008 від 16.04.2022р. за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 111, ч. 3 ст. 190, ч. 1 ст. 263 КК України, про арешт майна[1].

В обґрунтуванні вказаного клопотання слідчий зазначав, що слідчим відділом Управління СБУ в Херсонській області проводиться досудове розслідування кримінального провадження № 000000000000000008 від 16.04.2022р. за правовою кваліфікацією – ч. 2 ст. 111, ч. 3 ст. 190 та ч. 1 ст. 263 КК України [1].

У клопотанні ставилось питання про накладення арешту на майно, що 25.05.2022р. вилучено у ході проведення обшуку автомобіля Toyota Land Cruiser 200, що належить на праві власності ТОВ «АП» та фактично перебував у володінні громадянина «Г», а саме:

- 1) автомобіль Toyota Land Cruiser 200;
- 2) свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу;
- 3) комплект ключів, який складається з пульту управління та ключа.

Як зазначалось слідчим у поданому клопотанні, матеріали кримінального провадження містять відомості, що громадянин України мешканець м. Херсон «Г», з 20.03.2022 по теперішній час, перебуваючи на території м. Херсон, в умовах воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24.02.2022р. № 64/2022 по всій території України, перейшов на бік ворога в період збройного конфлікту та вчиняє умисні дії на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній та інформаційній безпеці України шляхом надання іноземній державі-агресору – Російській Федерації та її представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України.

Також, у поданому клопотанні слідчим вказувалось про те, що відповідно до заяви генерального директора ТОВ «АП» отримано відомості, що 19.04.2022 громадянин України «Г», заволодів правом на майно ТОВ «АП», а саме автомобілем Toyota Land Cruiser 200, шляхом зловживання довірою співробітників ТОВ «Авто-Плаза» (код ЄДРПОУ 32618769), тобто вчинив шахрайство у великих розмірах.

Враховуючи те, що:

– постановою слідчого відділу УСБУ в Херсонській області від 26.05.2022р. вилучені речі та документи визнані речовими доказами та у встановленому порядку долучені до матеріалів кримінального провадження № 000000000000000008 від 16.04.2022р.,

– в матеріалах провадження є необхідність у проведенні судових експертиз, заходів забезпечення кримінального провадження (тимчасових доступів та інших), надання відповідних доручень оперативним підрозділам та інших слідчих з використанням вищевказаних предметів,

– вказані предмети мають доказове значення у провадженні, приймаючи до уваги, що вищевказаний автомобіль є предметом злочину, передбаченого ч. 3 ст. 190 КПК України[2], а також з метою недопущення їх відчуження, розпорядження, використання (визначення долі шляхом знищення, відчуження або передачі),

– слідчий у поданому до Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу клопотанні просив накласти арешт на майно, що 25.05.2022р. було вилучено у ході проведення обшуку автомобіля Toyota Land Cruiser 200, що належить на праві власності ТОВ «АП» та фактично перебувало у володінні громадянина України «Г».

30.05.2022р., слідчийсуддя Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області Ткаченко А. В. у справі № 000/0000/22 (провадження № 1-кк/000/000/22), розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м. Кривому Розі клопотання старшого слідчого в ОВС слідчого відділу Управління СБУ в Херсонській області «С» від 26.05.2022р., погоджене прокурором Херсонської обласної прокуратури «П» у кримінальному провадженні № 000000000000000008 від 16.04.2022р. за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 111, ч. 3 ст. 190, ч. 1 ст. 263 КК України [1], про арешт майна, постановив зазначене клопотання задовольнити частково та накласти арешт на вилучений 25.05.2022р. в ході обшуку автомобіль марки TOYOTA LAND CRUISER 200, який на праві власності належить ТОВ «АП» та фактично перебував у володінні «Г» із подальшою заборонаю на розпорядження вищевказаним автомобілем. Свідectво про реєстрацію транспортного засобу серії СТХ № 736588 та комплект ключів, який складається з пульту управління та ключа, вилучений 25.05.2022р. в ході обшуку, повернути власнику ТОВ «АП» . В задоволенні іншої частини клопотання – відмовити.

На наступний же день, матеріали провадження за кваліфікацією по статті 190 КК України, були виділені в інше провадження та передані до міста Одеса.

Разом із тим, автівка власнику так і не була повернута, і фізично залишилась в місті Кривий Ріг.

Майже три тижні нам довелося встановлювати факт місцезнаходження автівки, адже співробітники СБУ вже втратили інтерес до провадження в цій частині, а співробітники національної поліції вважали що не можуть фізично (і не вбачали необхідність, фінансові можливості) забрати автівку з Кривого Рогу до Одеси.

Тому ми вимушені були звернутись до іншого слідчого судді в Саксаганський районний суд Кривого Рогу, та просити зобов'язати слідчих СБУ повернути автівку власнику, оскільки клопотання про накладення арешту було задоволено частково, виключно в частині заборони розпорядження майном.

І тільки 9 червня 2022 р., нами була отримана від слідчих СБУ автівка нашого клієнта, що дозволило фізично встановити контроль над власністю.

Разом із тим, слідчі національної поліції міста Одеса, не вчиняли жодних слідчих дій до 23.10.2022 року включно (дата написання тез доповіді).

Так 12 жовтня 2022 року, нами було подане друге клопотання про скасування арешту накладеного на майно нашого клієнта.

У зазначеному клопотанні ми в черговий раз звертаємо увагу слідчого судді на той факт, що слідчий не став проводити жодних дій, на які посилався в своєму клопотанні. Більше того, майже два тижні ми встановлювали в провадженні якого органу знаходяться матеріали та де фізично знаходиться автівка.

Позиція слідчого, висловлена неодноразово в усних розмовах є більш ніж дивною. Слідчий погоджується, що не вбачає необхідності в збереженні арешту, але заявити про це в суді, відмовляється. Слідчий також просив підготувати йому «чернетку» допиту клієнта (власника майна), для пришивдшення допиту, але сам допит так і не провів.

Підсумовуючи викладене, вважаємо за необхідне ще раз наголосити, що зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження (ч. 1 ст. 7 КПК України) [2], а не баченню конкретного слідчого.

Ми вважаємо, що не можливо ігнорувати ст. 41 Конституції України [3], ст. 1 протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4], де зазначено, що кожна фізична та юридична особа має право володіти своїм майном.

Однозначною є також практика Європейського суду з прав людини, яка говорить, що для того, щоб втручання в право власності вважалось допустимим, воно повинно служити не лише законній меті в інтересах суспільства, а повинна бути розумна співмірність між використовуваними інструментами і тією метою, на котру спрямований будь-який захід, що позбавляє особу власності. Розумна рівновага має зберігатися між загальними інтересами суспільства та вимогами дотримання основних прав особи (рішення у справі «АГОСІ проти Об'єднаного Королівства»). Іншими словами, заходи щодо обмеження права власності мають бути пропорційними щодо мети їх застосування.

За останні два тижні, відбулось дві відеоконференції з Приморським районним судом м. Одеса, на яких розглядалось клопотання про зняття арешту з майна нашого клієнта. Третя відеоконференція призначена на

24.10.22 р., і цілком можливо, що слідчий суддя задовольнить клопотання та скасує арешт з автівки нашого клієнта. Проте навіть якщо це відбудеться, факт залишається фактом, наш клієнт був позбавлений права розпоряджатись своїм майном більше ніж чотири місяці, і більше ніж три місяці, правом його використання.

Враховуючи викладене, ми вважаємо, що цілком очевидно є необхідність внесення змін до діючого кримінального процесуального законодавства, в якому передбачити додаткові обмеження для правоохоронців в частині накладення арешту на майно потерпілих чи заявників, і обов'язковість передачі навіть арештованого майна зазначеного кола осіб їм на відповідальне зберігання.

Такі зміни мінімізують можливі маніпуляції з боку правоохоронців та дозволять адвокатам більш якісно захищати права своїх клієнтів.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text